

Components of educational literature of resistance in children's poems by Nizar Qabbani and Abbas Yamini Sharif based on the theory by Jean Piaget

Aida Danaye¹, Mohamad Shaygan mehr², fariborz Hosein janzadeh³

Abstract

Child and adolescent poets in Iran and the Arab world paid special attention to Didactic literature. Nowadays, children's poetry has created a new view, and in terms of structure, expression, scope of imagination and image creation, it has adopted new ways in its context. The research on the literature and poetry of children and teenagers can be related to the last two centuries. Therefore, the 20th century can be called "the century of children", because the issue of education has a special place in the literature of children and teenagers. The poetry of children and teenagers has an imaginative and simple language. Of course, the meaning gradually takes place in the children's poetry. Since a child's poem is a poem that can stimulate his taste and talent through education, it should have a quality suitable for the child's imagination and thought. Nizar Qabbani and Abbas Yamini Sharif are among the poets of children's poetry who include Didactic and educational themes in the form of resistance in their poems. Both of them have simple expressions that have been addressed with educational themes. This research was written using the method of the French school, a school that deals with the influence of nations and their literary ties in the same time frame and, unlike other schools, does not give much importance to works from the point of view of Aesthetics. It has also been tried to use this school to express some aspects of the didactic nature of the poems and some of the similarities and differences of both poets. The result of this research reveals that both poets have a positive view on children and adolescents, and childhood is remembered as a fertile ground that you should pay attention to this land and keep it green all the time.

Keywords: Didactic literature, Resistance, Children's poetry, Yamini Sharif, Qabbani, Jean Piaget.

References

A. Books

-
- 1- PHD student in Arabic language and literature, Kashmar Branch, Islamic Azad University, Kashmar, Iran. Aydadanaye@yahoo.com
 - 2 -Assistant Professor of department of Arabic Language and Literature, Kashmar Branch, Islamic Azad University, Kashmar, Iran. (Corresponding Author) Shaygan47@gmail.com
 - 3 -Assistant Professor of the Department of Arabic Language and Literature, Islamic Azad University, Kashmar, Iran. Janzadeh46@gmail.com

- 1- Abdo, Samir, (2013), *Al_ Tahrir Al_ Nafs Shakhsiyat Nizar Qabbani*, Beirut: Mentadi al-Mariif .
- 2- Al-Sayed Najm, (2005), *al-Maghdah and al-Hab in Al-Rawaiya Al-Arabiya*, Cairo: Dar al-Humhoriya.
- 3-Ghafari, Saeed, (1986), *A step in children's and adolescent literature*, first edition, Tehran: Dabizesh.
- 4-Holy Quran. (2005). Translation by Mehdi Elahi Qomshei, 19th edition, Tehran: Hafiz Navin.
- 5-Kalat, James, (1990), *An Introduction to Psychology*, 2nd edition, Tehran: Ravan.
- 6-Kamari, Alireza, (2013), *A study on memoir writing and memoir writing in the field of literature and resistance and front culture*, Tehran :the office of literature and art of resistance in the art field.
- 7-Palestine Central Census Organization, (2007), *Annual Report (flows and enumerations) of the Children Statistics Series*, Palestine: No. 10, Ramallah.
- 8-Qabbani, Nizar, (1988), *Trilogy of Children of Al-Hajara*, Beirut: Nizar Qabbani's pamphlets, *Al_ Tabaat Al_ Avali*.
- 9-Qabbani, Nizar (1993), *Al-Amaal al-Siyasa al-Kamalah*, *Al_ Joze salesat*, Beirut: Nizar Qabbani's pamphlets, fifth edition.
- 10-Saleh Mohsen, Ali Yaser, (2010), *The Palestinian child under the boots of the occupiers*, translators Sadeghi Sanabadi Mohsen, Kafami Ladani Majid, Khani Arani Hadi, *Defense of the Palestinian Nation*, Tehran: First Qibla
- 11-Shafi'i Kadkani, Mohammad Reza, (2007), *Imagination in Persian poetry, a critical research on the evolution of images in Persian poetry and the progress of rhetorical theory in Islam and Iran*, 7th edition, Tehran: Agah.
- 12-Towfigh, Zainab, (2017), *Jean Piaget's Child Psychology*, Babol: Ni.
- 13-Yamini Sharif, Abbas, (1990), *half a century in children's poetry garden*, Tehran: No Ravesh.
- 14-Yamini Sharif, Abbas, (1946), *The Song of Fereshtagan*, Tehran, Amirkabir.
- 15-Zelt, Ahmad (b), (1994), *Adab Al-Ithat between Ahmad Shoghi and Mohammad Osman Jalal*, Cairo: Dar al-Nasher for Al-Jamayyat al-Masriyya.

B. Articles

- 1-Arjastani, Mohammad; Chegini, Ashraf and Qojezadeh, Alireza, (2023), "A comparative view on the literature of resistance and stability in the poetry of Qaisar Aminpour and Kamal Nasser", *Journal of Comparative Literature*, Volume 6, Issue 21, pp: 158-184.
- 2-Fermi Baf, Seyyed Hossein; Khajapour, Kamal and Asi Mozeeb, Abulqasem, (2023), "Qur'anic foundations of the necessity of resistance in Persian poems", *Journal of Comparative Literature*, Volume 6, Issue 22, pp: 225-261.
- 3-Khalili Jahantigh, Maryam, (2011), "The Style of Abbas Yamini Sharif's Child and Adolescent Poems", *Specialized Quarterly of Persian Poetry and Prose Style (Bahar Adab)*, Scientific-Research, 4th year, 1st issue, 11th consecutive spring, pp: 151-121.

- 4- Soleimani, Farmarz, (1991), "Introduction to Children's and Adolescent Literature", Kolk Magazine, Issue 13, Farvardin, pp: 12-21.

C. Thesis

- 1-Rezaeiyan, Homan, (2014), "Description of the conditions and criticism of the works of Abbas Yamini Sharif", Master's thesis of Qom, University of Qom, Faculty of Literature and Humanities.
- 2-Sattari Babukani, Mustafa, (2009), "The Image of the City in Nizar Qabbani's Poetry", Yazd Master's Thesis, Yazd University, Faculty of Literature and Humanities.
- 3- Yousefi Fard, Asieh, (2013), "Nazar Qabbani from Love to Politics" Semnan Master's Thesis, Semnan University, Faculty of Literature and Humanities.

فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی

دوره هشتم، شماره بیست و نهم، پاییز ۱۴۰۳

مؤلفه‌های ادبیات تعلیمی مقاومت در اشعار کودکانه نزار قبانی و عباس یمنی

شریف با تکیه بر نظریه ژان پیاژه

آیدا دانائی^۱، محمد شایگان‌مهر^۲، فریبرز حسین جانزاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۹

(صص ۱-۳۸)

چکیده

شاعران کودک و نوجوان در ایران و جهان عرب به ادبیات تعلیمی توجهات ویژه‌ای داشتند. امروزه شعر کودک چهره جدیدی از خود را به جهانیان به نمایش گذارده و از لحاظ ساختاری، بیان، وسعت خیال و تصویرآفرینی شیوه‌ای نوین را در سیاق خود در پیش گرفته است. پژوهش در مورد ادبیات و شعر کودک و نوجوان را می‌توان به دو قرن اخیر حواله داد. از این رو می‌توان قرن بیستم را «قرن کودک» نامید؛ زیرا مسئله تعلیم در ادبیات کودک و نوجوان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. شعر کودک و نوجوان زبانی خیال‌انگیز و ساده‌گون دارد که البته در شعر کودک به تدریج معنا جای می‌گیرد. آنجا که شعر کودک، شعری است که بتواند با آموزش ذوق و استعداد وی را برانگیزد، باید دارای سطحی در خور تصور و اندیشه کودک باشد. نزار قبانی و عباس یمنی شریف از شاعران شعر کودک هستند. که مضامین تعلیمی و تربیتی در قالب مقاومت را در اشعار خود گنجانده‌اند. هر دو بیانی ساده دارند که با مضامینی تعلیم گونه به آنان پرداخته‌اند. این پژوهش با استفاده از روش مکتب فرانسوی، مکتبی که به تأثیرگذاری ملّت‌ها و پیوندهای ادبی آنان در محدوده زمانی یکسانی می‌پردازد و برخلاف دیگر مکاتب به آثار از دید زیباشناسی اهمیت چندانی نمی‌دهد نوشته شده است، و سعی شده است تا با استفاده از این مکتب جلوه‌ایی از تعلیمی بودن

۱- دانشجوی دکترای گروه زبان و ادبیات عرب، واحد کاشمر، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشمر، ایران.

Ayadanaye@yahoo.com

۲- استادیار گروه زبان و ادبیات عرب، واحد کاشمر، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشمر، ایران. (نویسنده مسئول)

Shaygan47@gmail.com

۳- استادیار گروه زبان و ادبیات عرب، واحد کاشمر، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشمر، ایران.

Janzadeh46@gmail.com

اشعار و برخی از شباهت‌ها و تفاوت‌های هر دو شاعر را بیان نماییم. که حاصل این پژوهش آن شد که هر دو شاعر بر کودک و نوجوان دیدگاهی هم‌سو و مثبت دارند و از دوران کودک و کودکی هم‌چون زمینی حاصل‌خیز یاد می‌گردد؛ که باید به این زمین توجه نمود و آن را همیشه سرسبز نگاه داشت.

کلید واژه‌ها: ادبیات تعلیمی، مقاومت، شعر کودکان، یمنی شریف، قبانی، ژان پیازه.

۱- مقدمه

قرآن را می‌توان اولین متن ادبیات مقاومت به معنی اسلامی دانست. خداوند می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَأَنَّهُمْ بِنِیَانٍ مَّرْصُوصٍ» خداوند مؤمنانی را که در صف جهاد با کافران، مانند سد آهنین پایداری بسیار دوست می‌دارد. (قرآن کریم، الصف: ۵۵) پس از قرآن و نهج الفصاحه، نهج البلاغه حضرت امیر(ع) و سخنان ایشان عشق، ایثار، جهاد و حماسه را به نهایت می‌رساند و بعد از آن، بیانات و خطبه‌های سرور شهیدان، حضرت امام حسین(ع) و رجزهای یاران آن حضرت در نبرد عاشورا است که صحنه‌های زیبایی دیگری مقابل هنرمندان و ادبای مقاومت گشوده است. به همین دلیل، روح ادبیات مقاومت و پایداری در ایران و کشورهای اسلامی را باید تأثیر پذیرفته از اسلام و فرهنگ سرشار آن و مکتب عاشورا دانست. (ارجستانی، ۱۴۰۱: ۱۶۵)

مقاومت و پایداری عبارتی است که در بسیاری از مواقع حساس، پیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد و شاید با وجود چنین برخی شرایط است که برخی کلمات معنا و ارزش پیدا می‌کنند. مقاومت، برخی اوقات نیازی نه به آموزش دارد و نه به شرح و تفصیلی، این کلمه از جمله آثار آفرینشی است که خداوند در وجود هر موجود زنده‌ای فطری قرار داده است و بسیار نیز در این مسئله در قرآن و احادیث اشاره کرده‌اند. پس برای تفکیک میان آثار ادبی مقاومت در بین ادبیات فارسی و عربی می‌توان چنین گفت که ادبیات مقاومت در ادبیات عرب و ادبیات پایداری در ادبیات فارسی به‌کار برده می‌شود.

در این راستا و در تعریف شعر مقاومت باید گفت: «گونه‌ای معناگرا از شعر است که با تکیه بر مؤلفه‌های بیداری، دردمندی، فریادگری، ستیز با تمام ناراستی‌ها و عشق‌ورزی به تمام

ارزش‌های والای انسانی بروز و ظهور می‌یابد. شعر مقاومت، شعری معنادار و بی‌مرز است که خوی فریادگری و فریادرسی را باهم دارد» (فرمی‌باف و دیگران، ۱۴۰۱: ۲۳۰).

هر چند این اصطلاح در چند دهه اخیر و در دوره معاصر رونق گرفته است، اما با نگاهی دقیق به تاریخ ادبیات جهان از گذشته تاکنون بسیار این واژه به عناوین مختلف به کار گرفته شده است، البته این واژه در معاصر به اوج خود رسیده است، اما در دوران‌های ماقبل تمدن شهرنشینی نیز وجود داشته است و از آن در اعصار مختلف رد و نشانی خواهیم دید. در کشورهای عربی همچون: فلسطین، لبنان و مصر آثار و اشعار برجسته‌ای در زمینه پایداری و مقاومت وجود دارد؛ که از شاعرانی چون: جبرا ابراهیم جبرا، محمود درویش، فدوی عبدالفتاح و غیره اشاره کرد. ادبیات پایداری در ادبیات فارسی که با اصطلاحاتی چون: عرفانی و سمبلیک که برای جهت‌گیری در برابر ظلم و ستم است، بیان شد.

نخستین اشعار پایداری در ایران در آثار شاعران نهضت شعوبیه است. این اشعار که مانند دیگر اشعار پایداری خاستگاهی سیاسی - اجتماعی دارد و چون دیگر اشعار پایداری نیز خواهان ایجاد برابری و عدالت در جامعه هستند. البته که اصطلاح ادبیات پایداری سابقه چندانی نیز در ایران ندارد و تاریخ آن متعلق به سده شصت است. اما در ایران به دلیل وقوع برخی حوادث چون جنگ تحمیلی سبب بر استفاده از این واژه به معنای واقعی شده است. در آن سو با توجه به اهمیت آموزش و ترویج برخی از اعمال و رفتارها که باید از دوران کودکی مورد توجه قرار بگیرد و البته برای نهادینه شدن برخی از سلوک‌ها باید برنامه ریزی درستی باشد. برخی در این میان به وارد کردن برخی واژگان در ادبیات کودک تلاش کردند. تا آن را به زبانی ساده و با در نظر گرفتن گنجینه لغات کودکان و نوجوانان شروع بر نگارش کتب و اشعار متناسب با کودک و نوجوان کردند. از آنجا که با گذر زمان و ایجاد تحولات در جهان و بروز برخی مسائل و معضلات ادبیات مقاومت کودک نه به شکلی رسمی، بلکه در قالب اشعاری پراکنده از شاعران معاصر دیده شده است.

ادبیات مقاومت کودک از آنجا بیشتر حائز اهمیت است؛ که با گسترش خشم و خشونت و همچنین جنگ‌های متعدد دیگر چنان جنگ‌های فرهنگی، اعتقادی، روانی و غیره سبب بر توجه بیش از بیش از این مقوله شده است. البته در دوره معاصر شاعرانی ایرانی و عربی چون، مصطفی رحماندوست و عباس یمینی شریف، احمد شوقی و نزار قبانی در این راستا

تلاش بسیار نمودند. توجه به کودک و نوجوان در دهه اخیر به دلیل تحولات بسیار باید مهم و از جمله دانش‌های به روز گردد و غفلتی در این راستا مورد قبول نیست. لازم به ذکر است که؛ در این مقاله سعی شده است پس از بررسی و تحلیل آثار دو شاعر نام‌برده در راستای دیدگاه‌های مختلف آن‌ها با توجه بر دیدگاه ژان پیاژه - که البته آثار نزار قبانی توسط نویسنده مقاله ترجمه شده است - نسبت به تطبیق و سعی بر یافتن تفاوت‌ها و شباهت‌های میان نزار قبانی و عباس یمنی شریف شده است.

۱-۱- بیان مسئله

مسئله اصلی این پژوهش، چگونگی تعلیم و آموزش آن و علی‌الخصوص هدفمند کردن آن از دورانی کودکی و قرار دادن آن در مسیر زندگی است. آنچه در این نگارش از ادبیات پایداری اشاره خواهد شد، نگاهی به ادبیات پایداری در کشورهای عربی و فارسی است. البته از ملاحظات ویژه در این بخش توجه بر مضامین و مؤلفه‌های پایداری در آثار مشاهیر عربی و فارسی درخصوص کودکان و نوجوانان است. همان‌طور که اشاره شد، ادبیات پایداری در ادبیات فارسی و ادبیات مقاومت در ادبیات عرب از جمله مهم‌ترین آثار در هر دو ادبیات است که بسی جایگاه والا دارند. البته با ورود این موضوع در مجموعه آثار کودک و نوجوان بر رشد فکری و عملکردی آنان بسیار تأثیرگذار است. ادبیات مقاومت مورد بررسی در این پژوهش بر مسئله تأثیر وجود این موضوعات در ادبیات کودک و نوجوان و نیز اهمیت پرداختن به این موضوع در آثار شاعرانی چنان نزار قبانی و عباس یمنی شریف خواهد پرداخت. در این راستا، سؤالات اصلی این مقاله عبارتند از:

۱- دلیل گرایشات قبانی و یمنی شریف به ادبیات کودک و نوجوان چه بوده است؟

۲- توجهات قبانی در آثارش غرب‌گرایانه است؟

۳- دیدگاه یمنی شریف به ادبیات کودک چیست؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

حاضر از آن جهت حائز اهمیت است که علاوه بر گشودن افق‌های جدید در نگرش به ادبیات مقاومت ایران و دمشق، حداقل جلوه‌های پایداری آثار نزار قبانی را برای اولین بار بررسی می‌کند. همچنین، کمک می‌کند تا با شناخت مؤلفه‌های پایداری آثار نزار توفیق قبانی دریابیم

که وی در پردازش هریک از مؤلفه‌های ادبیات مقاومت به چه شیوه‌ای عمل کرده و تا چه میزان به آثار و اشعار یمینی شریف مشابه یا متمایز است. یمینی شریف و نزار قبانی اشعاری مهم و تأثیرگذار با ماهیت مقاومت و پایداری دارند که وجود چنین اشتراکات و پیوندی میان ملت و ادبیات ضرورت پژوهش کنونی را نشان می‌دهد.

۱-۳- روش تحقیق

روش کار در پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی با رویکرد تطبیقی است و شیوه جمع‌آوری داده‌ها از نوع مطالعه کتابخانه‌ای است.

۱-۴- پیشینه پژوهش

همان‌گونه که در بخش ضرورت پژوهش نیز تبیین گردید اساساً پژوهشی که با محوریت بررسی ادبیات مقاومت و پایداری در اشعار قبانی درباره این پژوهش و موضوع تحقیقاتی بدین‌سان انجام صورت نگرفته است. اما در ادامه برخی از مقالات که هر یک البته به‌طور مجزا هر یک از شاعران را بررسی کرده‌اند. ذیلاً خواهیم آورد؛ نیز باید به این خاطر نشان کنیم که مقاله و تحقیقی در زمینه مؤلفه‌های ادبیات تعلیمی مقاومت نزار قبانی و عباس یمینی شریف با توجه بر دیدگاه ژان پیاژه صورت گرفته نشده است. مقاله «سبک شناسی اشعار کودک و نوجوان عباس یمینی شریف»، نوشته مریم خلیلی (۱۳۸۹) در این مقاله شعر کودک را با توجه به آهنگین بودن و سادگی آن که پاسخ‌گوی غریزه وی است، دانسته است. عباس یمینی شریف که از جمله شاعران به نام در زمینه شعر کودک و نوجوان است.

پایان‌نامه «نزار قبانی از عشق تا سیاست»، نوشته آسیه یوسفی‌فرد (۱۳۹۱) در این پایان‌نامه سعی شده است تا به معرفی و بررسی اشعار شاعر پر آوازه سوری شود. که اشعار سیاسی و عاشقانه وی با هم تفاوتی بسیار دارد و این شاعر که با تمامیت وجودش اشعار عاطفی می‌سروده است، چگونه سوق به اشعار پر تنش سیاسی آورده است.

پایان‌نامه «بررسی تصویر شهر در شعر نزار قبانی»، نوشته مصطفی ستّاری بابوکانی (۱۳۸۹) در این پایان‌نامه، که در ابتدا بررسی چگونگی شهرها مورد مطالعه قرار گرفته شده است،

سپس از آن جهت که وی شاعری است که دارای اشعار عاشقانه است با دقت در آثار وی می‌توان وطن‌دوستی و عشق و علاقه به وطن را در اشعارش به وضوح مشاهده نمود. پایان‌نامه «شرح احوال و نقد آثار عباس یمنی شریف»، نوشته هومن رضاییان (۱۳۹۴) در این اثر بعد از مورد نقد و بررسی در احوالات شاعر، برای نخستین به بررسی آثار منشور و داستانی وی شده است. سپس نقدهایی را که در آثار وی انجام شده، بررسی گردیده است.

۲- بحث

۲-۱- تعریف ادبیات و ادبیات کودک

کتاب‌های لغت، ادبیات را دانش متعلق به ادب در معنای مورد نظر ما تعریف می‌کنند و برای آن انواع و اقسامی قائلند.

علم ادب را معرفت به احوال نظم و نثر از حیث درستی و نادرستی آن می‌دانند. از خصایص بشر، استعداد خاص تفکر و ارتباط با هم‌نوعان است. «تعریف ادبیات کودک با ادبیات به‌طور عام تفاوتی ندارد، اما توجه به ملاحظات سنی و داشتن کمترین تجربه و گنجینه لغات دارای ممیزاتی است که باید آنان را در نظر گرفت. در ایران و مصر، تعریف ادبیات و ادبیات کودک با وجود شباهت‌ها و نزدیکی در فرهنگ، تفاوت‌هایی دارند. سیمای کودک در ادبیات کهن عربی بسیار کم سوست. اما بعد از پژوهش‌هایی که در سده‌های اخیر انجام شد و دانش جدید روانشناسی کودک در کنار نظریات تربیتی جدید بروز یافت» (سلیمانی، ۱۳۷۰: ۵۰). «مصر پرچمدار ادبیات کودک در دنیای معاصر عرب شد، زیرا اولین پیشگامان در عرصه کودک در قرن نوزدهم، از این کشور بودند» (زلط، ۱۹۹۴: ۲۷).

«در ایران دو دیدگاه نسبت به ادبیات وجود داشت و ادبیات قدیم را از جدید جدا می‌دانستند. در گذشته ایران کتابی ویژه کودک نبود، گرچه کتابی از زبان بزرگ‌ترها در حکم امر و نهی وجود داشته است چه بسا کارایی که از آن انتظار می‌رفت را نداشت» (ملکیان، ۱۳۸۵: ۱۳۹). آن چه حائز اهمیت است و هر دو شاعر به آن توجه ویژه داشته‌اند، تربیت و آموزش کودک است که با گذران کودکی باید آن را فراگیرد و آن را به نسل بعد انتقال دهد. در این میان با شکل‌گیری رویکردی جدید در ادبیات و به کارگیری نمادها در اشعار سبب بر بروز دیدگاه دیگری از ادبیات علی‌الخصوص برای کودکان حاصل گردید، که همان ادبیات مقاومت و پایداری است.

۲-۲- تعریف ادبیات مقاومت

از آن جهت که ادبیات پایداری بیانگر درد و رنج وارده بر هر ملت و کشوری است. پس این ادبیات جهادی برای نمایش مظلومیت هر ملتی است. که مرگ در برابر حیات و آزادی در مقابل اسارت مطرح می‌شود. و نیز به گفته استفان پسندر «درد و رنج و بدی از امور جدید نیستند، اگر چه در برهه‌هایی وضوح پیدا می‌کنند؟» (السید نجم، ۲۰۰۵)

ادبیات مقاومت به راستی که مبارزه با جهل است، که همواره ادبیات پایداری مؤثرترین نوع برای شناساندن مسائل پیچیده بشریت است. این نوع از ادبیات، مختص بر محدوده خاصی نیست. اهمیت ادبیات مقاومت در آثار به راستی که در صحن زندگی و مقابله با ستیزه‌های اجتماعی است. «در واقع مواد تشکیل‌دهنده پایداری با چاشنی ادبیات ریشه در ادب و فرهنگ مردم و روایت‌گر ارزش‌ها و اصلاح‌طلبی‌ها و درگیری‌های اوست. مولد ادبیات پایداری در بستر رویدادهاست و در ناهم‌زیستی و مبارزات مردمی در مقابله با هجوم بیگانگان و دفاع از کیان خویش حاصل می‌گردد» (کمری، ۱۳۷۳: ۲۱).

۲-۳- دیدگاه ژان پیاژه به رشد شناختی کودک

با توجه به دیدگاه پیاژه که چنین استدلال نموده است، که، رشد شناختی کودکان دارای فرآیندی ۴ مرحله‌ای است. که البته هر مرحله دارای زیر شاخه‌های خاص به خود است. هنگامی که کودکی از مرحله‌ای وارد مرحله دیگر می‌شود نه طرز فکرش بلکه نحوه رفتارش نیز تغییر می‌کند. می‌توان این مراحل را بدین‌سان شرح داد:

جدول مراحل رشد شناختی از نظر ژان پیاژه

ویژگی‌ها	مرحله
۱. خود را از اشیاء تمیز می‌دهد. ۲. خود را به‌عنوان عامل (فاعل) اعمال خویش بازمی‌شناسد و شروع به فعالیت هدفمند می‌کند. ۳. به مفهوم پایداری شیء دست می‌یابد، درک می‌کند که اشیاء حتی وقتی حواس را تحریک نمی‌کنند، باز هم وجود دارند.	حسی حرکتی (تولد تا ۲ سالگی)

۱. استفاده از زبان و بازنمایی اشیاء به صورت تصویر ذهنی و واژه را یاد می‌گیرد. ۲. تفکرش هنوز خود محور است، نگرستن از دید دیگران برایش مشکل است. ۳. اشیاء را بر حسب یک ویژگی طبقه‌بندی می‌کند.	پیش عملیاتی (۷ تا ۲۷ سالگی)
۱. می‌تواند در مورد اشیاء و رویدادها به‌طور منطقی فکر کند. ۲. به نگهداری عدد (۶ سالگی)، جرم (۷ سالگی)، وزن (۹ سالگی) دست می‌یابد. ۳. اشیاء را بر حسب چند ویژگی طبقه‌بندی می‌کند و می‌تواند بر حسب بعد معینی، ردیف کند.	عملیات عینی (۷ تا ۱۱ سالگی)
۱. می‌تواند به‌طور منطقی درباره‌ی گزاره‌های مجرد فکر کند و به‌طور نظام‌دار به آزمون فرضیه‌ها پردازد. ۲. به مسائل فرضی، آینده و جهان‌بینی می‌پردازد. (کلت، ۱۹۹۰: ۲۰۰)	عملیات صوری (۱۱ سالگی به بعد)

نظریه‌ی رشد شناختی پیازه بر این اصل استوار است که کودک در تعامل با محیط یاد می‌گیرد و رشد می‌کند، و این است که اصل نظریه‌ی وی را در زمره‌ی مکتبی به نام ساختارگرایی قرار داده است. هنگام تعامل با جهان، کودک طرحواره و الگوهایی را در ذهن خود درباره‌ی چگونگی کارکرد جهان می‌سازد. و این سازه‌ها ابزاری هستند که کودک به کمک به آنها جهان را می‌فهمد. ژان پیازه می‌گوید: «کودک این طرح‌واره‌ها را تکرار، آزمایش و به روز می‌کند.» به عبارت دیگر با رشد کودک و طی مراحل طرح‌واره‌های کودک پیشرفته‌تر می‌شود. گویی که کودک در ذهن خویش در حال ساخت ساختمانی از طرح‌واره‌هایی است که طبق آنان جهان خویش را درک کند. (ر.ک. توفیق، ۱۳۹۷: ۱۱۴-۹۰)

۱-۲۰ تا ۲ سالگی: حسی - حرکتی

۲-۲۷ تا ۷ سالگی: پیش عملیاتی

۳-۷ تا ۱۱ سالگی: عملیات عینی

۴-۱۱ سالگی به بعد: عملیات انتزاعی (همان: ۲۵-۲۳)

۲-۴- دیدگاه روانشناختی نزار قبانی و عباس یمنی شریف به کودک

از آنجا که نزار قبانی را می‌توان از جمله نخستین شاعرانی نام برد که امید بسیار به نسل جدید دارد و آنان را در این عرصه از جمله پیروزان میدان می‌داند و با آن که از هم نسلان خود قطع امید کرده است، اما با وجود نسل جدید روزه‌ای از پیروزی را می‌بیند. چنان که در قصیده «فرزندان سنگ» چنین اظهار می‌دارد: «هَذِهِ الْقَصَائِدُ الثَّلَاثُ كَتَبَهَا أَطْفَالُ الْحَجَارَةِ بِأَصَابِعِهِمُ الصَّغِيرَةِ التَّحْلِيلَةَ الدَّامِيَّةُ وَ لَمْ أَكْتُبْهَا أَنَا هُمُ الَّذِينَ كَتَبُوا هُمُ الَّذِينَ أَلْفُوا هُمُ الَّذِينَ تَزُقُّوا هُمُ الَّذِينَ أَمَرُونِي فَدَطَعْتُ وَ حَرَضُونِي فَصَرَخْتُ» (قبانی، ۱۹۸۸: ۱۱).

ترجمه: «این قصیده را من نسروده‌ام، بلکه فرزندان سنگ آن را با دستان کوچک خود به نگارش درآورده‌اند. آنان که خون دادند و نوشتند و تألیف کردند و من اطاعت نمودم و تشویق کردند و من فریاد زدم.»

در این میان نیز عباس یمنی نیز بر آن معتقد است، که «شاعر با تبلور شعر خود اندیشه و تخیل کودک را برای زندگی در دنیای ذهنیات خود و آشنایی با دنیای خویش آماده می‌سازد. و وی شعر کودک را کلامی موزون‌دار و خوش طنین تعریف می‌کند که در اینجاست که خیال نقشی اساسی در آن می‌یابد» (غفاری، ۱۳۷۹: ۵۵). اهمیت تخیل در شعر در آنجاست که می‌توان در میان متن منظوم و منثور تفاوت قائل شد. شفیعی کدکنی در این باره می‌گوید: «عنصر معنوی در شعر در همه زمان‌ها، همان قدرت تخیل و تصرف ذهنی است که در نشان دادن واقعیت‌های مادی و معنوی بروز می‌کند» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۷: ۸۴).

پس در اینجا می‌توان گفت دیدگاه هر دو شاعر نسبت به کودک و نوجوان نسل معاصر دیدگاهی جدید است و آن دیدگاهی است که با غمی از گذشته همراه است. کودک در اشعاری که در ادامه به آن‌ها خواهیم پرداخت تعلیماتی بدیعی را در رابطه با مسائل روز دنیا به‌خصوص مقاومت بر علیه ظلم را خواهد چشید. ادبیات هر رو شاعر در این آثار خود دارای لحنی نرم و انعطاف‌پذیر و در عین حال نوعی وطن‌پرستی شدید را در وجود کودکان و نوجوان غلیان می‌کنند تا چنان نسل پیشین نباشند و پاسخ‌گویی برای رفع همه مشکلات باشند و خود را از چنگال ظلم جامعه معاصر برهانند.

۵-۲- تطبیق دیدگاه عباس یمنی شریف و نزار قبانی به کودک

۲-۵-۱- کودک و نزار قبانی

۲-۵-۱-۱- وطنیات نزار قبانی

از آن میان که نزار قبانی همیشه در این تفکر بوده است که غلبه اسرائیل بر فلسطین را هرگز دائمی ندانسته است و هرگز یاد و خاطره اشخاصی که در این مبارزه مقاومت کرده‌اند را از یاد نبرده است. کودک مقاوم و مظلوم فلسطین به حدی در اشعار نزار تکرار شده است که کودک به اسطوره‌ای بزرگ مبدل گردیده است. کودکی مبارز و قوی که دارای عزمی راسخ و افکاری بزرگ است. کودک در اشعار نزار کوچ کننده غم و ناله‌های گذشته به آینده‌ای روشن و امیدوار کننده است. در ادامه پژوهش ابیاتی از اشعار «ثلاثیه أطفال الحجارة» (سه‌گانه سنگ کودکان) را خواهیم آورد.

«تَسْأَلُ صُحُفَ الْعَالَمِ

كَيْفَ صَبِيٍّ مِثْلُ الْوَرْدَةِ

يَمْحُو الْعَالَمُ بِالْمِمْحَاءِ

تَسْأَلُ صُحُفَ مَنْ أَمْرِيكََا

كَيْفَ صَبِيٍّ غَزَاوِي

حيفاوی

عُكَاوِي

نابلسی

يُقَلِّبُ شَاحِنَةَ التَّارِيخِ

وَيَكْسِرُ بِلُورِ التَّوْرَةِ؟»

(قبانی، ۱۹۸۸ : ۶۳-۶۲)

ترجمه: «روزنامه‌های دنیا از تو می‌پرسند که چگونه کودکی هم چون گلی با طراوت دنیا را با پاک کن، پاک می‌کند؟ روزنامه‌های آمریکایی می‌پرسند که چگونه کودکی از غزه، حیفاء، عکا و نابلس دنیای تاریخ را متحول می‌کند و جام بلورین تورات را بشکسته‌اند؟»

در این ابیات با توجه بر نظریه ژان پیاژه می‌توان به این درک رسید که وی آن‌چنان که پیاژه نیز بدان توجه داشته است، کودک از همان بدو تولد ذهنش براساس ارث و تکامل برای آموزش و یادگیری مهیاست و می‌توان این امید را نیز در این ابیات دید که وی با آن که از هم نسلان و نسل گذشته خود ناامید است، اما به کودکان معاصر امیدوار است. در جایی دیگر در دیوان «ثلاثیه أطفال الحجارة» که کودک هم‌چنان در برابر دیدگان چنان بزرگ و شجاع جلوه داده می‌شود، که همچون شوالیه‌ای نجات‌دهنده همه از درد و رنج‌هاست.

«يَسْأَلُ عَنْهُ الْمُضْطَّهَدُونَ

وَ يَسْأَلُ عَنْهُ الْمُقْمُوعُونَ

وَ يَسْأَلُ عَنْهُ الْمَنْفِيُّونَ

وَ تَسْأَلُ عَنْهُ عَصَافِيرُ خَلْفِ الْقُضْبَانِ

مَنْ هُوَ هَذَا الْآتَى»

(همان: ۶۰)

ترجمه: «شکنجه شدگان و سرکوب شدگان و تبعید شدگان و گنجشک‌های پشت میله‌های قفس می‌پرسند که او چه کسی است که می‌آید.»

شاعر در این ابیات کودک را چنان بزرگ مردان کوچکی می‌پندارد که دنیای بزرگی در آینده در پیش‌رو خواهند داشت.

در دیدگاه پیاژه نیز کودک هیچ‌گاه حتی از همان بدو تولد فردی ضعیف متصور نمی‌شود و او را از همان ابتدا با توجه به مراحل چهارگانه شناختی‌اش او را به چالش کشانده است. (پیاژه، ۱۳۹۷: ۳۳) از آنجا که شاعران عرب علاوه بر ستیز و مقابله و مقاومت در برابر اسرائیل را که نیز در آثار خود چون قبانی گنجانده‌اند، علیه حکام وابسته خود به کشورهای عربی نیز اشعاری در این قالب نیز سروده‌اند. پس در میان اعراب، قسمت بزرگی را مقاومت و

ادبیات مقاومت دربرمی‌گیرد، که این ادبیات از انقلاب‌های شورهای مانند لیبی سرچشمه می‌گیرد، و اینجاست که در باب ادبیات مقاومت میان ایران و عرب اشتراکاتی می‌توان یافت. در ایران برای دفاع از ارزش‌های اعتقادی و اسلامی خویش در برابر عراق هشت سال ایستادگی کرد و درس بزرگی به همگام برای مقابله با ظلم و بیداد داد. البته تاریخ ادبیات مقاومت در ایران قدمتی قدیمی‌تر دارد و در دوره معاصر ادبیاتی است که از دوره مشروطه به‌طور جدّ با حضور شاعران نامی مانند: ملک‌الشعراى بهار، دهخدا، عارف قزوینی و بزرگانی از این قبیل جان تازه‌ای گرفت. در گام‌بندی در این پژوهش به آن خواهیم پرداخت.

۱-۲-۵-۲- کودک و عباس یمنی شریف

۲-۱-۲-۵-۲- وطنیات عباس یمنی شریف

شاید بتوان به جرأت بیان نمود که وی از نخستین شاعران به نام در زمینه شعر کودک است که از همان ابتدای فعالیتش سعی نموده است تا فقط شعر مختص کودک و نوجوان به‌سراید و آن را از ادبیات بزرگسالان جدا کند. او از جمله شاعران بزرگی است که علاوه بر اشعار فضایی بس کودکانه و نوجوانانه در اشعارش گسترانیده است. کتاب «نیم قرن در باغ شعر کودکان» از کامل‌ترین مجموعه‌های شعری در زمینه شعر کودک و نوجوان است، که با زبانی ساده و لطیف کودک را برای دنیایی جدید، اما کودکی قهرمان و بزرگ آماده می‌کند. وی همان‌طور که در کتاب روان‌شناسی کودک پیازه متذکر شده است، کودک را دارای بالی پر قدرت و بلند بالا می‌بیند که از وی شخصی مستقل خواهد ساخت. آن چنان وی به شعر و ادبیات کودک توجه قائل بوده است که در مقدمه کتابش بخش‌هایی را برای چگونگی ایجاد انگیزه برای رغبت به شعر خوانی و جذب شعر را برای کودکان و نوجوانان بازگو می‌نماید. از آن نمونه‌ها که در پیش‌گفتار کتاب نیم قرن در باغ شعر کودکان بازگو کرده، این است؛ «رخنه شعر ساده در کتب درسی، که جالب آن که برخلاف رسم قدیم که فقط اشعار شعرای بزرگ و ادبای بلند مقام در کتاب‌های ابتدایی می‌آمده است، مقداری شعرهای ساده از شاعرانی مثل ایرج میرزا، مهدی‌قلی هدایت و یحیی دولت‌آبادی نیز آورده شده است.» و این است که وی هم چون همتای عرب خود بر اصولی پایبند است و کودک معاصر را از همان ابتدا متوجه برخی مسائل می‌کند.

«آه ایران عزیز!

سرزمین زرخیز!

زده بر سینه خود خاک قشنگت گل سرخ»

(یمینی شریف، ۱۳۶۹: ۱۰۱-۹۶)

«در این ابیات شاعر اشاره به وطن و زیبایی‌های او دارد که تا کودک چنان که از پیش ذکر شد و نیز در نظر پیازه که از سنین ۰ تا ۲ سالگی در حال کنش در دنیای اطراف و شناخت دنیای جدید است» (پیاژه، ۱۳۹۷: ۲۱)، کودک با این اشعار کشور خود را می‌شناسد و ارق ملکی را از همان کودکی در وی متبلور خواهد ساخت، و همان‌طور که آن چنان در مقدمه کتابش در تعریفی از شعر کودک این چنین اذعان می‌دارد: «تعریف شعر کودک تا آنجا که من دانسته‌ام، کلامی است موزون، خوش آهنگ و برانگیز که از حیثیت وزن، قافیه، معنی، مضمون، قالب و پیام دارای مختصات است» (یمینی شریف، ۱۳۶۹: ۳۵).

در نظر وی قالب‌های شعر باید:

۱- دارای مصرع‌های کوتاه و سبک باشد.

۲- وزن متناسب با موضوع باشد.

۳- طول شعر یا تعداد ابیات آن کم باشد، مگر در مورد داستان‌ها، شرح وقایع و مثل‌ها که ممکن است، بلند باشند.

۴- کلام خالی از پیچیدگی و تعقید چه لفظی چه معنوی، ساده و روان و نزدیک به زبان محاوره کودک باشد.

۵- کلمات ساده، زیبا، خوش آهنگ و دل‌نشین باشد. (همان: ۳۷-۳۶).

۳-۲-۲-۵-۲- فصل‌ها عباس یمینی شریف

اشعاری در رابطه با فصول و ماه‌های سال برای کودکان در میان سروده‌های یمینی شریف است.

فروردین	ماه	گل‌ها	دنیا	دارد	تماشا
اردیبهشت	از	سبزه	زیبا	می	گرد
خرداد	آید	پیاپی			صحرا

میوه‌های گوارا

(همان: ۶۶)

که البته کتاب نیم قرن در باغ شعر کودکان دارای رده‌بندی گروه سنی «الف و ب»، «ج و د» است که گروه کودکان را از نوجوانان نیز تفکیک نموده است. که البته این موضوع در آثار نزار قبانی دیده نمی‌شود. نمونه‌ای اشعار در زمینه فصول و ماه‌های سال، اما با زبانی متفاوت:

باد	مهر	و	آبان	شد	فصل	برگ	ریزان
شد	کم	کمک	هوا	سرد	برگ	درخت	شد
ببند	تهیه	دهقان	آذوقه	زمستان			

(همان: ۷۲)

در این ابیات چنان که به وضوح قابل مشاهده و احساس است، شاعر زبان خود را با توجه بر بالاتر رفتن سن کودک و قرار گذشتن در سنین دوره راهنمایی او را بزرگ‌تر تصور می‌کند و لحن خویش در اشعار را با کلماتی ثقیل‌تر می‌آمیزد. پس با توجه بر اشعار و دیوان عباس یمنی شریف پی به آن می‌توان برد که وی توجه چندین جانبه به کودک معاصر داشته است و از همه جهات تعلیم و تربیت وی را پوشش می‌دهد.

۶-۲- اشعار تعلیمی - مقاومتی نزار قبانی و عباس یمنی شریف

مضامین گوناگونی در اشعار هر دو شاعر می‌توان یافت، اما از آنجا که از جمله اهداف مهم در این پژوهش توجه به نکات تعلیمی و همچنین مقاومتی در این آثار است، به آنان پرداخته خواهد شد، که نیز برخی مضامین را در میانه سخن خواهیم آورد.

۶-۲-۱- نگرش قبانی

۶-۲-۱-۱- مبارزه طلبی قبانی

«نزار قبانی با توجه به آن که شاعری عاطفی و عاشقانه سراسر است که وی را شاعر زن لقب داده‌اند، اما در پی حملات اسرائیل و شکست آنان شاعری انقلابی گردید و اشعاری بس بسیار در باب مقاومت و تلاش برای مبارزه و آزادگی سروده است» (فرزاد، ۱۳۸۰: ۲۷). از ویژگی‌های خاص اشعار وی که خواننده را مجذوب در آثارش می‌گرداند، سادگی و شیوایی زبان وی است که نوعی حس وطن‌دوستی و مقاومت را در حین خواندن اشعارش

برمی‌انگیزاند. البته در اشعار نزار قبانی می‌توان اشعاری را یافت، که اقتباس گرفته از شاعرانی چون شاعر فرانسوی ژاک پرور را یافت. قصیده «مع جریده» که برگرفته از سروده‌ای به نام «صبحانه» است.

«خَرَجَ مِنْ مَعْطِفَةِ الْجَرِيدَةِ...

وَعَلَبَهُ الثُّقَابُ

وَدُونَ أَنْ يُلاحِظَ اضْطِرَابِي

وَدُونَ مَا إِهْتِمَامِ

تَنَاولُ السُّكَّرِ مِنْ أَمَامِي ...»

(قبانی، ۱۹۸۱: ۴)

ترجمه: «روزنامه و قوطی کبریتی را از پالتویش بدون آن که استرسی داشته باشد، درآورد. و بدون توجه به من قندان را از روبه‌رویم برداشت.»
در ابیات نوعی حزن و اندوه را می‌توان دید که در آن بی‌توجهی به طرف مقابل موج می‌زند. شاعریت نزار مانند یمینی شریف مختص بر کودکان و نوجوان نبوده و او در ابتدا به تغزل و شعرهایی در باب حب گرایش می‌داشته است. همچنین قبانی شعر عاشقانه را با جلوه‌هایی زیبا به تصویر می‌کشد.

«أَغْلَى الْعُطُورِ، أَرِيدُهَا

ازهِی الثِّيَابَ

فَإِذَا أَطْلَ بَرِيدَهَا

بَعْدَ اغْتِرَابٍ ...»

(قبانی، ۱۹۸۱: ۱۸)

ترجمه: «گران‌ترین عطرها را می‌خواهم، بهترین لباس‌ها را می‌خواهم، که اگر نامه‌اش رسید، بعد از مهاجرت...»

۲-۱-۶-۲- انتقام‌جویی قبانی

نزار قبانی در دیوان ثلاثیه أطفال الحجاره به انتفاضه کودکان و نوجوانان اشاره کامل نموده است و با آوردن تصاویری کودکانه از دختران و پسرانی که سنگ بر دست دارند در حالی که ریشه بر وطن خود دارند، نشان از ایجاد نوعی وحدت در میان همه کودکان جهان عرب دارد. البته وی در اثری به نام «هوامش علی دفتر النکسه» نوری از امید را در نسل جدیدی از کودکان فلسطینی می‌بیند که به یک‌باره انتقام را خواهند گرفت.

«نُرِيدُ جِيلاً غَاضِباً

نُرِيدُ يُفْلِحُ الْأَفَاقَ

وَيَنْكُشُ التَّارِيخَ عَنْ جُدُورِهِ ...»

(قبانی، ۱۹۹۳: ۹۵/۳)

ترجمه: «نسلی غضبناک می‌خواهیم، نسلی برای شکوفایی آفاق، که تاریخ را از ریشه‌اش برکنند...»

گویی شاعر با این گفتار، ذهن کودک را چنان نظریه‌پیاژه بر طرحواره بودن رشد شناختی که کودک در هر لحظه ذهن را آماده نگه می‌دارد. (پیاژه، ۱۳۹۷: ۳۶) در نظر گرفته است و برای کودک و نوجوان نوعی سرمشقی برای آمادگی و چگونگی داشتن خوی و خصلت تمرینی می‌دهد.

۲-۱-۶-۳- جسارت قبانی

کودک در اشعار قبانی همان‌طور که در ادامه بدان اشاره خواهیم داشت، باید کودکی جسور و بی‌باک باشد که با افتادن در مشکلات خم به ابرو نیاورد و تلاش برای مبارزه هر چه بیشتر داشته باشد. به تعبیری دیگر شاید بتوان چنین آن را توصیف نمود که با هر شکست که کودک قرار است روبه‌رو شود، به وی قدرتی دو چندان داده خواهد شد تا توانایی بیشتری برای مقابله با دشمن را داشته باشد.

«تَسْأَلُ عَنْهُ الصُّحُفَ الْكُبْرَى

أَيُّ نَبِيٍّ هَذَا الْقَادِمِ مِنْ كِنَعَانَ

أَيُّ صَبِيٍّ هَذَا الْخَارِجِ مِنْ رَحِمِ الْأَحْزَانِ؟»

(قبانی، ۱۹۸۸: ۵۶)

ترجمه: «روزنامه‌های کثیر الإلتشار از او سؤال می‌پرسند، او کدامین پیامبر است که از کنعان برمی‌خیزد، و او کدامین کودک است که از رحم غم و اندوه زاییده شده است؟»
در این ابیات که اشاره‌ای به سوره حضرت یوسف (ع) و صبر و شکیبایی حضرت یعقوب (ع) نسبت به فراغ طولانی از فرزندش را نموده است، نشان از آن دارد که کودکان و نوجوانان را به صبر و شکیبایی و مقاومت در برابر ظلم تعلیم می‌دهد و آنان را از کم طاقتی و کارهای عجولانه می‌رهاند.

۲-۶-۱-۴- تشویق قبانی

در بخشی دیگر از این دیوان آنقدر کودکان و نوجوان را تشویق می‌کند و آنان را برای رسیدن به پیروزی نوید می‌دهد که دیگر گویی جایی برای نگرانی نیست.
«بَهَرُوا الدُّنْيَا

وَمَا فِي يَدِهِمْ إِلَّا الْحِجَارَةُ

وَاضَاؤُهَا كَالْفَنَادِيلِ

وَجَاؤُهَا كَالْبَشَارَةِ»

(قبانی، ۱۹۸۸: ۱۹)

ترجمه: «تمام دنیا را خیره کردند و با آن که جز سنگ بر دست نداشتند و چون چراغ‌ها درخشیدند و چونان بشارت در راه است....»

چنان انتفاضه و شجاعت کودکان بعد از گذر از آن نسل گذشته که چیزی جز ترس و غم و اندوه در آنان موج نمی‌زند، برای قبانی و امثال وی شگرف‌آور بوده است که زندگی و

زیبایی‌هایش به آنان گویی دوباره متجلی گردیده است. کودک انتفاضی در اشعار قبانی، کودکی است که هیچ‌وقت، هیچ یک از نسل گذشته نمی‌توانستند آن را تصور کنند که از آن نسل ترسو چنین شیر مردان و شیرزانی به وجود آید.

۲-۶-۱-۵- توجه به گذشته قبانی

نزار شخصیتی بسیار وطن دوست داشت و برای برخی مناطقی که مورد هجوم اسرائیل‌ها قرار گرفته است، اشعاری سروده است. کودکان و نوجوانان فلسطینی و غزه را از خواب غفلتی که گذشتگان در آن بوده‌اند، آگاه می‌سازد، و حتی وی در سر فصل این بخش از کتاب ثلاثیه أطفال الحجارة به‌عنوان بخش «الغاضبون» (انتقام گیرندگان) یاد می‌کند. وی شاید با انتخاب چنین مضمونی به دنبال انتقام گرفتن از گذشتگان و هم‌نسلان خویش نیز هست که نوار غزه را بدین راحتی در اختیار اسرائیل غاصب گذاشته‌اند. قبانی در اشعارش به‌ویژه اشعار کودک و نوجوانش گویی شخصیتی دیگر یافته و آن شخصی که قبل از هجوم و حمله و مورد استعمار گرفتن کشورش دارای موضعی لطیف و با احساس بوده است، جایش را به شخصیتی دیگر داده است تا بتواند خود را با شرایط جدید وقف دهد و از درد و رنجی که از سال‌ها و به دنبال انتقام از هر آن چه که سبب بر ایجاد آشوب و بر هم زدن آرامش شده است، بگیرد.

«يَا تَلَامِيذَ غَزَّةٍ

عَلِّمُونَا...

بَعْضَ مَا عِنْدَكُمْ

فَنَحْنُ نَسِينَا...

عَلِّمُونَا...

بِأَنْ نَكُونَ رِجَالًا

فَلَدَيْنَا الرِّجَالُ...

صَارُوا عَجِينًا...»

(قبنانی، ۱۹۸۸: ۲۷۹)

ترجمه: «ای دانش‌آموزان غزه به ما از آنچه نزد شماست، بیاموزید. چرا که از خاطر برده‌ایم، به ما بیاموزید تا مرد باشیم، زیرا مردان ما مانند خمیر گشته‌اند.»

قبنانی همان‌طور که ملاحظه می‌شود در بیت آخر با آوردن کلمه «عجینا» توجه کودک را به این موضوع معطوف می‌نماید که «باید همیشه مقاوم و محکم در برابر دشمنان مقاومت کردن و نه چون گذشتگان چون خمیری باشند که آنان را در داخل هر ظرفی بریزند و بگذارند، آنان به همان قالب در خواهند آمد و تغییر شکل خواهند. کودک همان‌طور که در نظر ژان پیاژه دارای شخصیتی مستقل از خانواده است و با آن که عوامل متعددی که از مهم‌ترین عوامل خانواده است که بر روی کودک تأثیر بسیار دارد» (پیاژه، ۱۳۹۷: ۴۵).

اما با توجه به این بیت شاعر و دیدگاه پیاژه به این مطلب پی برد که کودک در هر لحظه در حال تغییر و یادگیری است و به قول نقل قولی از عباس یمنی شریف «شعرا، تصنیف‌سازان و آهنگ‌سازی پیدا شده‌اند که از دل و زبان مردم، در سطح درک و جذب و پذیرش عامه شعر سرودند، و دردها و غم‌ها و اعتراضات و پیشنهادهای مردم را در اجتماع مطرح می‌کردند. شعری مانند: ایرج میرزا، عشقی، بهار، دهخدا و فرخی یزدی و تصنیف‌سازی مانند: عارف و امیر جاهد و موسیقی‌دانان معروف هنرمند و نمایشنامه‌نویسان خوش ذوق ظهور کرده و نماینده افکار و آمال و آرزوها و خواسته‌های مردم شده و شعرها، نوشته‌ها، تصنیف‌ها، نمایشنامه‌ها و تابلو موزیکال‌های فراوان به وجود می‌آورند و آن‌ها را در روزنامه‌ها و مجلات به صورت فکاهی یا جدی درج می‌کردند. از این رهگذر موضوعات سیاسی و اجتماعی بین مردم مطرح می‌شد، که در میان آن‌ها شعر از حیث کمی و کیفی و استقبال مردم مقام اول را داشت. تصنیف‌ها و آهنگ‌ها بر روی صفحه‌ها پرمی‌شد و از طریق گرامافون‌های کوکی و برقی که در خانه‌ها، قهوه‌خانه‌ها یا در مجالس جشن به کار می‌افتاد، در دسترس عموم مردم گذاشته می‌شد» (یمنی شریف، ۱۳۶۹: ۱۳).

۲-۶-۱-۶-۲- تعلیمات قبنانی

آثار تعلیمی قبنانی به قدرت آثار تعلیمی یمنی شریف در کودک و نوجوان نیست. قبنانی که بیش از این سروده‌ها به شاعر زن و شاعر عشق شهرت داشته، اما در نتیجه حملات و مظلومیت فلسطین شعر انتفاضه‌ای سرود، اما در این اشعارش نیز گویی نوعی تعلیم حتی در

زمینه اخلاقی گنجانده است. وی آن‌چنان به این موضوع پرداخته است که همه عواملی که سبب بروز جنگ و سلب آرامش شده است را متذکر می‌شود. قبانی حضور یهود و اسرائیل را تهدید بزرگی می‌پندارد و همیشه در آثار خویش به مردم و دولت گوشزد کرده است. قبانی در این آثار به‌ویژه برای کودکان و نوجوانان سعی داشته است در سروده‌هایش همه آن چه سبب بر ایجاد اختلال در جامعه شده است را با زبانی کودکانه بیان کرده است.

«يَضْحَكُ لِلْيَهُودِ الْقَادِمِينَ إِلَيْهِ

مَنْ تَحْتَ الْأَظَافِرِ

النَّاطِقِ الرَّسْمِيِّ يُعْلِنُ فِي بَلَاغٍ لَاحِقٍ

أَنَّ الْيَهُودَ تَزَوَّجُوا زَوْجَاتِنَا»

(عبده، ۲۰۱۳: ۷۲)

ترجمه: «به یهودیانی که به نزدش می‌آیند می‌خندد، در زیر چنگال‌ها، سخن‌گو در ابلاغیه‌ای ناشایست اعلام می‌دارد که یهود با همسرانتان نیز ازدواج می‌کند.» شاعر با این که این ابیات برای کودک و نوجوان نیستند، اما تلنگری به مردم جامعه خود می‌زند، و قبانی نیز در ادامه برای تعلیم مبارزه و مقاومت نیز ابیاتی دیگر را نیز بازگو می‌کند که علاوه بر کودک و نوجوانان بزرگ‌ترها را نیز مورد تعلیم قرار دهد و نوعی تجدید در افکار مردم را شکوفا سازد.

«رِيدُ أَنْ أَقُولَ: إِنِّي شَاعِرٌ

أَحْمِلُ فِي حُجْرَتِي عُصْفُورٌ

أَرْفُضُ أَنْ أَبِيعَهُ...»

(قبانی، ۱۹۹۳: ۳/۳۹۳)

ترجمه: «می‌خواهم بگویم که من شاعری هستم که در گلویم گنجشکی را حمل می‌کنم و قصد فروش و عرضه آن را ندارم.»

شاعر آزادی و در طلب آزادی را اولویت مردمان سرزمین خود می‌داند، پیازه نیز که رشد فکری در بزرگسالی را به افزایش دانش آن مرتبط دانسته است و انسان‌ها را در هر حالت و هر سنی را در حال رشد می‌داند، رشد انتزاعی که در دوران بعد از کودکی و گذر از سنین ۱۱-۱۲ سالگی آغاز می‌گردد، که البته این سنین در افراد متفاوت است، اما آن چه قابل ذکر است، آن است که چه کودک چه بزرگسال در نزد پیازه همیشه در حال رشد شناختی هستند و این که می‌توان در اشعار شاعران و در نزد قبانی و یمینی شریف مشاهده کنیم که در اشعارشان به هر شکل کنایه و اشاره‌ای مفاهیم تعلیمی را بازگو می‌کنند. قبانی نیز در اشعار دیگری که برای کودکان و نوجوانان در نظر گرفته است، تهدید یهود را نیز به آنان هشدار می‌دهد.

«إِنَّ هَذَا الْعَصْرَ الْيَهُودِيَّ

وَهُمْ

سَوْفَ يَنْهَارُ

لَوْ مَلَكْنَا أَلَيَقِينَا...»

(قبانی، ۱۹۸۸: ۳۸)

ترجمه: «این روزگار یهودی توهمی است که به زودی نابود خواهد شد اگر اعتقاد داشته باشید.» شاعر یهودیان و حضور یهودیان در فلسطین و در کشورهای عرب توهم و خوابی به تصویر می‌کشد که با عزم و اراده کودک مردان و زنان کوچک با سنگ‌هایی که همچون ساحره‌ای در دست کودکان است و عمر شیشه‌ای اسرائیلی‌ها به دست آن سنگ‌های کودک است تشبیه می‌کند، و این ابیات امید و نفسی تازه به مردم و کودکان و نوجوانان غزه، عکا، فلسطین، سوریه و غیره می‌دهد. مقامات اسرائیلی از آغاز انتفاضه، شروع به بازداشت هزاران کودک کرده‌اند و هنوز هم صدها نفر از آنان در حالی در زندان‌ها به سر می‌برند که اکثراً محاکمه نشده‌اند.

علاوه بر این خانواده‌های فلسطینی، برای موانع تحصیلی کودکان و آینده آن‌ها نگران‌اند. این کودکان، گرفتار هر نوع شکنجه و مشکل و نیز عواقب روانی و جسمانی آن شکنجه‌ها

شده‌اند؛ چرا که کودکان اسیر شده، پس از آزادی با مشکلات عدیده‌ای دست به گریبان‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: ترس از بازداشت مجدد و رفتن به بازداشتگاه، تشنجهای عصبی، مشکلات جسمی، عدم امکان ادامه تحصیل، بیکاری، عدم ثبات روانی و شخصیتی. بنابر ماده ۴۴ تفاهم‌نامه حمایت از حقوق کودکان که به امضای کشورهای عضو از جمله اسرائیل رسید، اعضا ملزم شدند، گزارشی درباره اقدامات خود و مطابقت آن با مفاد تفاهم‌نامه ارائه کنند. دو سال پس از صدور تفاهم‌نامه، علی‌القاعده اسرائیل می‌بایست در نوامبر ۱۹۹۳ گزارش دهد، اما این کار را انجام نداد و در نهایت در اواخر سال ۲۰۰۰ میلادی، در حالی که از مسئولیت خود در قبال کودکان فلسطینی شانه خالی کرده بود، گزارشی صوری ارائه داد. (صالحی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۲) و همچنین طبق آماری که بر اساس سرشماری فلسطین در ژوئن ۲۰۰۷ م، انجام شد، در گزارش سالانه درباره کودکان سرزمین اشغالی فلسطین چنین گزارش اعلام شد: تعداد کسانی که سن آن‌ها کم تر از ۱۸ سال است، در نیمه اول سال ۲۰۰۷ به ۱/۲ میلیون نفر رسیده و این رده سنی، ۵۲/۲٪ از کل ساکنان کرانه باختری و نوار غزه را تشکیل می‌دهد. این افراد، خود به چند گروه سنی تقسیم می‌شوند:

- ۱- ۴ تا ۵ سال؛ ۱۷٪
- ۲- ۵ تا ۹ سال؛ ۱۵/۴٪
- ۳- ۱۰ تا ۱۴ سال؛ ۱۳٪
- ۴- ۱۵ تا ۱۷ سال؛ ۶/۸٪ (مرکز سرشماری فلسطین، ۲۰۰۷)

و این است که قبانی با اشاره‌ای که به جنگی که در ژوئن رخ داد و جنگ شش روزه نقطه عطفی در تاریخ نظامی -سیاسی جهان است. این جنگ که در سال ۱۹۶۷ از ۵ ژوئن تا ۱۰ ژوئن در میان اسرائیل و کشورهای مصر، سوریه، اردن و عراق اتفاق افتاد. و این جنگ و پیروزی قاطعانه اسرائیل بر کشورهای عربی را می‌توان نقطه اوج و سلطنت طلبی اسرائیل دانست. قبانی در ابیاتی که در ذیل خواهیم آورد، آن را برای کودکان فلسطینی سرمشقی قرار می‌دهد و سعی می‌کند از آن به عنوان درس عبرتی برای کودکان و نوجوانان معاصر بنشاند و آنان را به پیروزی یزرگی نوید بخشد.

«لَيْسَ حَزِيرَانُ سَوَى يَوْمٍ مِنَ الْيَوْمِ

وَاجْمَلِ الْوُرُودَ

مَا يَنْبَغُ فِي حَدِيقَةِ الْحِزَانِ

لِلْحِزْنِ أَوْلَادَ سَيِّكِبُرُونَ

لِلْوَجَعِ الطَّوِيلِ، أَوْلَادَ سَيِّكِبُرُونَ...»

(قبانی، ۱۹۹۳: ۱۸۴/۳)

ترجمه: «روز حزیران روزی بود از روزها و بهترین گل‌ها در باغچه غم رشد و نمو کردند، و حزن دارای کودکانی است که بزرگ خواهند شد، دردی طولانی برای کودکانی است که بزرگ خواهند شد.»

۲-۶-۲- نگرش عباس یمینی شریف

۲-۶-۲-۱- تعلیمات یمینی شریف

یمینی شریف آن چنان به یادگیری شعر و فراگیری و جذب مردم و به‌ویژه کودکان به شعر تأکید داشت، چرا که بهترین راه آموزش بسیاری از مفاهیم به‌ویژه تعلیمی و تربیتی و درسی از طریق را می‌توان از همین طریق در جان‌ها نفوذ داد. «پس بدین‌سان اکثر مردم با شعر و تصنیف و آهنگ آشنا و مأنوس شده بودند و آنها را یاد می‌گرفتند و خود به تنهایی یا در مجالس و اجتماعات می‌خواندند. ضمناً اشعار مورد علاقه و توجه مردم نیز به‌صورت دیوان یا جنگ‌ها و مجموعه‌ها به چاپ می‌رسید و در اختیار مردم گذاشته می‌شد. (همان) وی در تعلیم شعر در مدارس و تحولات برای تعلیم شعر نیز اذعان می‌دارد که «باید در مدارس نسبت به روش تعلیم شعر تحولی پدید آید و رسم معمول و متداول فعلی که تلخ، خنک، بی‌روح و باعث دل‌زدگی از شعر است، متروک شود. به جای آن که معلم شعر را بی‌حال و بی‌تفاوت یک بار بخواند و سطحی و سرسری معنی کند و بعد به شاگردان دستور دهد که آن را برای روز بعد حفظ کنند، باید شعر را به‌عنوان چاشنی درس فارسی و به‌عنوان کلامی تفریحی و ذوقی و لطیف‌کننده عواطف و احساسات مطرح سازد» (یمینی شریف، ۱۳۶۹: ۳۷).

مثلاً از اشعار تعلیمی وی که می‌توان از آن یاد برد، که در مجله بازی کودکان که صاحب امتیازش آقای ابراهیم بنی‌احمد بود و سردبیرش من، مطلبی بنویسم و بچه‌ها را از این کار که در ایام تابستان در کوچه‌ها جمع می‌شدند و به یکدیگر سنگ می‌زدند و شیشه خانه‌ها را می‌شکاندند، منع کنم. و در این میان به این اندیشه بودم که یکی از همین سنگ‌ها به سر فرزند آقای بنی‌احمد خورد و آن را شکست و بچه را روانه بیمارستان کرد. این اتفاق عزم ما را در نوشتن مقاله جزم کرد. نوشتن مقاله را من به عهده گرفتم. ولی آن را به شعر نوشتم. آن هم بر وزنی برانگیز و نشاط‌آور که برای جست و خیز و رفتارهای پرتحرک بچه‌ها مناسب باشد.

آهای آهای ای بچه جان	توی کوچه سنگ نپران
سنگ بزنی سر میشکنی	خدا نکرده ناگهان
سرکه شکستی شرّ و شر	خون می‌ریزه از جای آن
صاحب سر داد می‌کنه	آی پاسبان آی پاسبان

(همان: ۴۳)

در این شعر علاوه بر اینکه کار خطرناک و زیان‌آوری مورد انتقاد قرار گرفته بود، معلوماتی اجتماعی به بچه داده شده بود، که کار خطا چه جریانی به دنبال دارد و عواقبش چیست؟ پس از بیرون آمدن آن شماره مجله، این شعر بر سر زبان‌ها افتاد و بچه‌ها در کوچه‌ها آن را می‌خواندند. (یمینی شریف، ۱۳۶۹: ۲۹-۳۰) این اشعار و این دیدگاه‌ها همه نشان از روشن فکری عباس یمنی شریف دارد که متناسب به زمانه خود سعی بر تعلیم کودکان و نوجوانان داشته است.

۲-۲-۶-۲- کودکان یمنی شریف

وی را می‌توان اولین شاعر معلّم کودکان نامید، که در تمامی اشعارش این سعی را داشته است که مفاهیم کتب درسی و هر آن چه برای رشد و نمو احتیاج دارد را اذعان بدارد. چنان که استاد مرحوم احمد بهمنیار در مقدمه کتاب «آواز فرشتگان» چنین بیان می‌کند: «شعر کودکان نه تنها از حیث لفظ بلکه از حیث معنی نیز باید بسیار ساده و متناسب با فهم و تصوّر کودکان باشد و جمع این دو صفت مخصوصاً در زبان فارسی بسیار دشوار است و به

همین سبب بیشتر کسانی که به گفتن این نوع شعر اقدام کرده‌اند، در موزون بودن شعر تساوی و تناسب شماره هجاها (سیلاب) را کافی شمرده و شعر فارسی را به‌طرز اشعار اروپائی موزن ساخته‌اند. و به عبارت دیگر ساده‌تر زحمت موزون ساختن شعر را به کودکان واگذارده‌اند، که به کشش صدا عبارت را به وزنی که شعرش توان نامید درآوردند» (یمینی شریف، ۱۳۴۵: ۳). مانند شعر «کتاب خوب»

من	یار	مهربانم	دانا	و	خوش	بیانم
گویم	سخن	فراوان	با	آن	که	بی‌زبانم...

(همان: ۴۶)

شاعر در این ابیات که مختص گروه سنی «الف و ب» و برای کودکان است. به معرفی کتاب پرداخته است و این شعر که در کتب دوره ابتدایی بسیار استفاده شده است و جزئی از موارد آموزشی کودکان بوده است.

۲-۶-۲-۳- جنگ و یمینی شریف

عبّاس یمینی شریف آن چنان که نزار به جنگ و مسائل مربوط به آن پرداخته است، توجه نکرده است و اشعارش بیشتر در صدد تعلیمی بودن برای کودکان و نوجوانان است. در ادامه می‌توانیم از دیگر مضامین اشعاری که در عین تعلیمی و دعوت به مقاومت بهره برده‌اند را نیز ذکر نماییم. قبانی که نیز بسیار تحت تأثیر آثار جنگ بوده است در ابیاتی دیگر نیز این حاصل از رخدادهای را به مال دوستی و منفعت‌طلبی هم نسلان خود می‌داند و آنان را متهم به مال‌اندوزی بدون توجه به مسائل به‌ویژه استعمار کرده است و وی از تمامی نسل گذشته بیزاری می‌جوید و نسل جدید را از امور زشت آنان آگاه می‌سازد، شاعر می‌خواهد کودک مبارز معاصر را چنان ابری قدرتمند که با بارشش دنیا را ویران می‌کند، قدرتمند سازد. تا عزم و هدفش را به خاطر منافع شخصی کنار نگذارد و همیشه به یاد آن باشد که رسیدن به هدف و آرمان را دست‌مایه اهداف پوچ و واهی ننماید.

«وَاحِدٍ يَبْحَثُ مِنَّا عَنْ تِجَارَةٍ

وَاحِدٍ

يَطْلُبُ مَلْيَاراً جَدِيداً

وَزَوْجاً رَابِعاً

وَنَهْوداً صَقَلَتْهُنَّ الْحَضَارَةُ

وَاحِدٍ

يَبْحَثُ فِي لُندَنِ عَنْ قَصْرِ مُنِيفٍ

وَاحِدٍ

يَعْمَلُ سِمْسَارَ سِلَاحٍ

وَاحِدٍ...»

(قبانی، ۱۹۸۸: ۲۲-۲۰)

ترجمه: «یکی از میان ما طالب تجارت، دیگری طالب پول بیشتر (به دنبال میلیاردها) و دیگر به دنبال ازدواج چهارم و دیگری در معامله اسلحه».

قبانی در جایی دیگر از ابیاتش ستیز دشمنان را که با بی‌اعتنایی و گوشه‌نشینی نسل گذشته انجام شده است و گویی آنان با دشمن در یک طرف از میدان ایستاده‌اند و کودکان و نوجوانان را به جلوی میدان و در خط مقدم قرار داده‌اند، نوجوانان و کودکان سنگ به دست فلسطینی که آغازگر جنگی نوین به نام انتفاضه بوده‌اند، گوی سبقت را از دیگر نسل‌ها ربوده‌اند و سنین کوچک‌شان گویی به‌طور شگفت‌انگیز بزرگ شده‌اند و ره صد ساله آنان که پیش‌تر از آنان بوده‌اند را سپری کرده‌اند.

«يَا تَلَامِيذُ عِزَّةٍ

لَاتُبَالُوا

بِإِذَاعَاتِنَا

و لَا تَسْمَعُونَا...

إِضْرِبُوا...

إِضْرِبُوا...

بِكُلِّ قُوَاكُم

وَ احْزِمُوا أَمْرَكُمْ وَ لَا تُسْأَلُونَا...».

(همان: ۳۱-۳۰)

ترجمه: «ای کودکان و نوجوانان (ای دانش آموزان) غزه اخبارهای ما را نشنوید و اعتنایی نکنید، مبارزه کنید با تمام قوا و در امرتان عزمی راسخ داشته باشید و از ما سؤالی نپرسید.» شاعر در این قسم کنایه‌ای واضح به بزرگ‌ترها می‌زند که آن چنان مشغول دنیا و دل مشغولی‌های دنیوی هستند و آن چنان همه را به فراموشی سپرده‌اند که حتی در تربیت کودکان نیز تلاشی نداشته‌اند و این کودکان خود آموخته‌اند که راه مبارزه این نیست که بتوان آن را به راحتی به دست آورد. البته این نظریه را نیز می‌توان در دیدگاه‌های پیازه نیز یافت که «انسان در سنین کودکی برای همگون سازی و سازگاری با دنیای اطراف خویش روش‌هایی را در نظر می‌گیرد، که این روش‌ها در سنین مختلف و در سنین بالاتر متغیر هستند. پیازه معتقد است که رشد روانی کودک بر اثر همگون سازی و هم سازی صورت می‌گیرد. کودک در فرآیند همگون سازی می‌کوشد در محیط زیست خود دگرگونی‌هایی پدید آورد و در فرآیند هم سازی، رفتار خود را تغییر می‌دهد تا بتواند با شرایط محیطی سازش یابد و به تعادل روانی برسد» (پیاژه، ۱۳۹۷: ۱۲۷).

۲-۶-۴- کتب درسی یمینی شریف

در مقابل عباس یمینی شریف همتای قبانی از شاعرانی است که از همان دوره ابتدایی و در کتب درسی وطن پرستی و وطن دوستی را در خون و جان ما در آمیخته است و به ما درس آزادگی، مبارزه و مقاومت داده است. وی با توجه به اینکه آثار متعددی در زمینه ادبیات و شعر کودک داشته است و در همه آنان گروه‌های سنی کودک و نوجوان را نیز رعایت شده

است. که در مجموعه کتاب «نیم قرن در باغ شعر کودکان» این تقسیم‌بندی را می‌توانیم به وضوح مشاهده کنیم. یمنی شریف هم به زبان و لغات کودکان و هم به زبان نوجوانان هر کدام مجزا وطن دوستی را بیان کرده است.

برای نمونه در مجموعه کتاب نیم قرن در باغ شعر کودکان و آواز فرشتگان که برای گروه سنی «الف و ب» قطعه شعری با عنوان «فرزندان ایران» که در کتب درسی دروس فارسی ابتدایی نیز مورد استفاده قرار می‌گرفت، سروده است.

ما	گل‌های	خندانیم	فرزندان	ایرانیم
ایران	پاک	خود	را	مانند
ما	باید	دانا	باشیم	هوشیار
			و	بینا
				باشیم

(یمنی شریف، ۱۳۲۵: ۲۵)

و در این میان برای نوجوانان گروه سنی (ج و د) نیز قطعه شعری با عنوان «ایران عزیز» نیز ابیاتی در قالب وطن‌مان ایران سروده است.

«آه ایران عزیز!

سرزمین زرخیز!

تو چه زیبا هستی!

از دو سر دریا،

راه خود باز کنی،

سر به دریا زده‌ای،»

(یمنی شریف، ۱۳۶۹: ۹۹)

۲-۶-۵- وطنیات یمنی شریف

وی نیز چنان قبانی ارق ملّی- میهنی را در جان و تن کودکان و نوجوانان سرزمینش می‌تند، یمنی شریف کودکان و نوجوانان سرزمینش را چنان سرمایه‌هایی می‌داند که در هر لحظه

نباید از آموزش و تعلیم آنان با توجه به نیازهایشان غفلت نمود. هر دو شاعر با توجه به آنچه در این پژوهش به آن توجه شد، سعی داشتند هدف و داشتن آرمان در زندگی را در اولویت برای آنان قرار دهند و آنان را در افتادن در ورطه اشتباهات گذشتگان جلوگیری کنند. قبانی که در کتاب ثلاثیه اطفال الحجاره تمام هم و غمش را برای مبارزه طلبی کودکان و نوجوانان قرار داده است و همیشه سعی داشته آنان را از هر آنچه که سبب بر غفلت از کشورشان می‌شود، برحذر دارد. قبانی هر چند شاعر وطنی نبوده، اما با این قطعات شعری به خوبی توانسته است، کودکان سرزمینش را به تکاپو بیندازد و آنان را در مبارزه‌ای که حمایت‌گرانی ندارند، تشویق کند؛ و در مقابل یمینی در این وهله از اشعار با آن که قصایدی ندارد و شاید بتوان این مسئله را نقطه ضعفی در آثار وی ببینیم، اما چنان جنبه‌های تعلیمی و میهنی و نیز وطن‌دوستی را در جان کودکان نگارنده است که می‌تواند نبود اشعار انتقاضی و انقلابی را نادید گرفت. در پایان می‌توان در جدولی وجوه تشابهات و تفاوت مؤلفه‌های هر دو شاعر را به وضوح دید.

وجوه شباهت‌ها و تفاوت‌ها

اشتراکات یمینی شریف و قبانی	تفاوت‌های یمینی شریف و قبانی
کتب مصور	تمامی آثار منشور و اشعار یمینی شریف مصور بوده، اما قبانی به این نکته کمتر از یمینی شریف توجه نموده است.
اشعار مقاومتی و حماسی	قبانی در ابتدا اشعار عاطفی می‌سروده و بعد از حمله اسرائیل گرایش به اشعار مقاومتی پیدا کرده است. حال آن که یمینی شریف از ابتدا به شعر پایداری و یادگیری شعر بر کودک تأکید داشته است.

توجه به گروه سنی الف ، ... ، د	گروه سنی از دیدگاه یمنی شریف تفکیک شده است. در مقابل قبانی با وجود دارا بودن ثلاثیه أطفال الحجاره اما گویی کودکان را چنان بزرگسالان در نظر گرفته است.
اشعار مختص به کودک و نوجوان	زبان یمنی شریف زبانی نرم و کودکانه است و با توجه بر گنجینه لغات کودک است، و در مقابل قبانی این مسئله را چنان که باید رعایت ننموده است.
هر دو شاعر پایداری	-

عباس یمنی شریف		
شکل کتب	مضامین	توجه بر مراحل رشد
کتب درسی	دینی	گروه الف، ب
	اجتماعی	
	علمی	
شعر	تعلیمی	ج، د
منتشر	مقاومت	
مصور		

نزار قبانی		
شکل کتب	مضامین	توجه بر مراحل رشد
-	-	گروه الف، ب، ج، د
	اجتماعی	

شعر		
منثور	تعلیمی	-
مصور	مقاومت	-

۳- نتیجه گیری

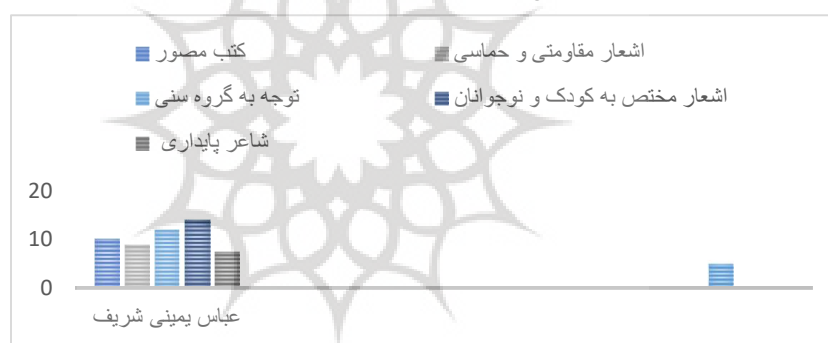
نزار توفیق قبانی شاعر سوری و عباس یمنی شریف متخلص به یمنی هر دو را می توان از شاعران به نام کودک و نوجوان یاد کرد که هر یک به سهم خویش در زمانه و دوره خویش دست به قلم برده اند و کودک و نوجوان را با آموزه های تعلیمی مقاومتی، دینی، وطن پرستی، میهن دوستی و غیره آشنا نمودند. هر دو شاعر کودک و نوجوان زمانه خود را از همان ابتدای کودکی، همچون بزرگانی می پنداشتند که می توانند آنان را به آینده ای روشن حواله دهند. در این پژوهش که دیدگاه هر دو شاعر را با توجه به نظریه ژان پیاژه روان شناس، زیست شناس و شناخت شناس فرانسوی مورد بررسی قرار داده است. پی به آن برده شد که با در نظر گرفتن مراحل رشد شناختی پیاژه، کودکان، نوجوانان و بزرگسالان دارای رشدهایی از شناخت در هر مرحله از زندگی هستند که می توان با توجه به آنان جامعه ای بهتر داشت. پیاژه که کودک را در سنین دو سالگی نیز دارای قدرت تعامل با محیط می پندارد، و وی را آماده آن می داند که هر لحظه آن برای کودک دارای چالش های بسیاری است، که همگی سبب بر شناخت وی از محیط و اطراف خودش می گردد و به تدریج مراحل را طی می کند و به آن رشد کامل شناختی می رسد. کودک در سنین پایین با آن که تصور می گردد متوجه پیرامون نیست، اما این تفکر اساساً، تصویری اشتباه است، چرا که کودک را که در آن سنین کوچک تر توانایی یادگیری فوق العاده بالایی را دارد، به راحتی از کنارش می گذریم.

چنان که گذشت در نظریه پیاژه همان سنین ۲-۰ سالگی سنین شناختی هستند که بسیار در زندگی آینده انسانی تأثیر گذار است. قبانی و یمنی نیز با توجه به مراحل رشد شناختی پیاژه می توان دید که این چگونه در سرایش اشعار به کار رفته است و به ویژه یمنی که در نوشتار کتب و آثارش گروه ها و رده های سنی را لحاظ نموده است و نوع زبان و نگارش اشعارش در این گروه های سنی متفاوت است. یمنی شریف با آن که در آثارش از جنگ و مسائل آن

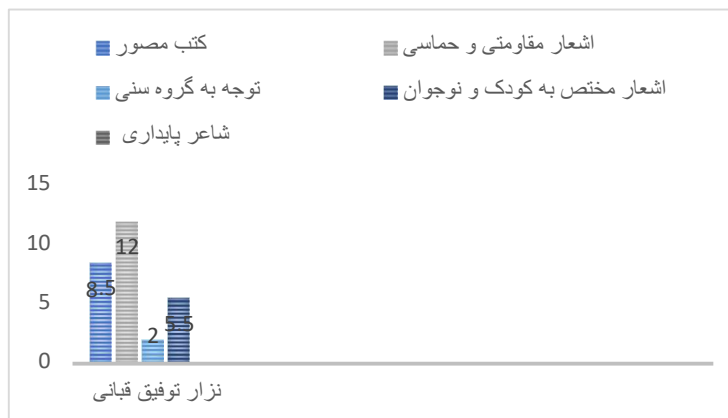
صحبتی در میان نیاورده است، اما به خوبی انسان آزاده را حتی برای کودکان خردسالان به خوبی در نوشتارش به نمایش کشیده است. وی هم چنین با به کارگیری تصاویر هر چند ساده که به اقتضای زمان حال آن روزگاران بوده است، نیز کمک نموده است تا مفاهیم اشعار بیش از پیش در جان مخاطبان خردسالش و حتی بزرگ‌ترها بنشینند. و در مقابل نیز قبانی با آن که بعد از حملات اسرائیلی‌ها به آثار وطنی روی آورده است، اما او نیز موفقیت جالب توجهی را نیز در این زمینه کسب نموده است و می‌توان آن را در زمره شاعران وطن‌سرا و شاعران در راه مبارزه و مقاومت نامید. و وی را سر لوحه مبارزات انتفاضه‌ای قرار داد که همه هم نسلانش پرپر شدند و یا خود را با شرایط وفق داده‌اند. اما آن چه باید توجه کرد آن است که این شاعر پرآوازه و معاصر تلاش بسیار در راه شناخت مسیر آزادی و انسان آزاده برداشته است.

در پایان نویسندگان به ترسیم نموداری از نحوه نگرش هریک از شاعران به کودک و نوجوان را مبادرت خواهند نمود:

نمودار ۱- نگرش عباس یمنی شریف به کودک و نوجوان

نمودار ۲- نگرش نزار توفیق قبانی به کودک و نوجوان

منابع

کتاب‌ها

- ۱- قرآن کریم، (۱۳۸۴)، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، چاپ نوزدهم، تهران: حافظ نوین.
- ۲- السید نجم، (۲۰۰۵)، المقاومة و الحب فی الروایة العربیة، القاهرة: دار الجمهوریة للصحافة.
- ۳- توفیق، زینب، (۱۳۹۷)، روان‌شناسی کودک ژان پیاژه، بابل: نی.
- ۴- زلط، احمد(ب)، (۱۹۹۴)، ادب الاطفال بین احمد شوقی و محمد عثمان جلال، قاهره: دارالنشر للجامعات المصریة.
- ۵- سازمان مرکزی شمارش فلسطین، (۲۰۰۷)، گزارش سالانه (جریانات و شمارش‌ها) از سلسله آمار کودکان، فلسطین: شماره ۱۰، رام الله.
- ۶- شفیعی کدکنی، محمد رضا، (۱۳۸۷)، صور خیال در شعر فارسی تحقیق انتقادی در تطوّر ایمازهای شعر پارسی و سیر نظریه بلاغت در اسلام و ایران، چاپ هفتم، تهران: آگاه.
- ۷- صالح محسن، علی یاسر، (۱۳۸۹)، کودک فلسطینی زیر چکمه‌های اشغالگران، مترجمان صادقی سنابادی محسن، کفعمی لادانی مجید، خانی‌آرانی هادی، جمعیت دفاع از ملت فلسطین، تهران: قبله اول.

- ۸- عبده، سمیر، (۲۰۱۳)، *التحليل النفس شخصیه نزار قبانی*، بیروت: منتدى المعارف.
- ۹- غفاری، سعید، (۱۳۶۵)، *گامی در ادبیات کودک و نوجوان*، چاپ اول، تهران: دبیرش.
- ۱۰- قبانی، نزار، (۱۹۸۸)، *ثلاثیه أطفال الحجاره*، بیروت: منشورات نزار قبانی، الطبعة الأولى.
- ۱۱- _____، (۱۹۹۳)، *الاعمال السیاسه الكامله*، الجزء الثالث، بیروت: منشورات نزار قبانی، الطبعة الخامسة.
- ۱۲- کلت، جیمز، (۱۹۹۰)، *مقدمه‌ای بر روانشناسی*، چاپ دوم، تهران: روان.
- ۱۳- کمری، علیرضا، (۱۳۷۳)، *در آمدی بر خاطره‌نویسی و خاطره نگاشته‌ها در گستره ادب و مقاومت و فرهنگ جبهه*، تهران: دفتر ادبیات و هنر مقاومت حوزه هنری.
- ۱۴- یمینی شریف، عباس، (۱۳۶۹)، *نیم قرن در باغ شعر کودکان*، تهران: روش نو.
- ۱۵- _____، (۱۳۲۵)، *آواز فرشتگان*، تهران: امیرکبیر.

مقالات

- ۱- ارجستانی، محمد؛ چگینی، اشرف و قوجه‌زاده، علیرضا، (۱۴۰۱)، «نگاهی تطبیقی بر ادبیات مقاومت و پایداری در شعر قیصر امین‌پور و کمال ناصر»، فصل‌نامه جستارنامه ادبیات تطبیقی، دوره ۶، شماره ۲۱: ۱۸۴-۱۵۸.
- ۲- سلیمانی، فرامرز، (۱۳۷۰)، «مقدمه‌ای بر ادبیات کودک و نوجوان»، مجله کلک، شماره ۱۳: ۲۱-۱۲.
- ۳- فرمی‌باف، سیدحسین؛ خواجه‌پور، کمال و عاصی‌مذئب، ابوالقاسم، (۱۴۰۱)، «مبانی قرآنی ضرورت مقاومت در اشعار فارسی»، فصل‌نامه جستارنامه ادبیات تطبیقی، دوره ۶، شماره ۲۲: ۲۶۱-۲۲۵.
- ۴- خلیلی جهانتیغ، مریم، (۱۳۹۰)، «سبک اشعار کودک و نوجوان عباس یمینی شریف»، فصل‌نامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، علمی- پژوهشی، سال چهارم، شماره اول، شماره پیاپی ۱۱: ۱۵۱-۱۲۱.

پایان‌نامه‌ها

- ۱- رضاییان، هومن، (۱۳۹۴)، «شرح احوال و نقد آثار عباس یمینی شریف» پایان‌نامه کارشناسی ارشد قم، دانشگاه قم، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

۲- ستّاری بابوکانی، مصطفی، (۱۳۸۹)، «تصویر شهر در شعر نزار قبّانی» پایان‌نامه کارشناسی ارشد یزد، دانشگاه یزد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

۳- یوسفی فرد، آسیه، (۱۳۹۱)، «نزار قبّانی از عشق تا سیاست» پایان‌نامه کارشناسی ارشد سمنان، دانشگاه سمنان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

